

1564: vürst Andrei Kurbski põgenemine Tartust

Täna 458 aastat tagasi, 13. mail 1564. aastal laskis Vene tsaari Ivan IV (Ivan Julma) üks lähikondseid, Tartu vojevoodi-na tegutsenud vürst Andrei Kurbski Venemaalt jalga, olles isevalitsejaga tõsiselt tülli läinud.

Allan Espenberg

Pärast aastat Jurjevi provintsis viibimist põgenes vürst Kurbski 13. mail 1564 Leedu valdustesse. Öö varjus laskus ta kõiega kõrgelt kindlusemüürlt alla ja koos tosina ustava teenriga ratsutas lähimasse vaenlase lossi, mis asus Volmaris (praegune Valmiera linn Lätis), kus pesitsesid venelaste vaenlased leedulased.

Ameerika ajaloolase Edward Louis Keenani arvates võis Vene asevalitseja Liivimaal võtta kaasa ka oma perekonna, kuna ta põgenes vähemalt kolmel hobusel ja jõudis kaasa võtta kaksteist kotitäit väärtuslikumaid esemeid. Kas Kurbski oli tõesti nii kalk mees, et jättis oma abikaasa kerge südamega maha? Selles võib kahelda. Põgenemine hoolikalt valvatud kindlusest oli äärmiselt raske ja füüsiliselt kurnav, mistõttu põgenik lihtsalt ei saanud oma naist kaasa võtta. Liivimaa kroonik ja kaupmees Franz Nyenstede pani kirja Kurbski teenri sõnad, mille järgi aadliproua Kurbskaja ootas sel õnnetul ajal last.

Kiiruga lahkudes jättis Kurbski maha peaaegu kogu oma vara. Välismaale jõudes oli tal eriti kahju oma uhkest raamatukogust ja lahinguvarusustest. Kiire põgenemise põhjuseks oli see, et Moskva sõbrad jõudsid bojaari hoiatada, et teda ähvardab tsaari põlu alla sattumine.

Tsaar Ivan Julm ise kinnitas Kurbski hirmude paikapidavust. Tema saadikud teatasid Leedu õukonnale, et tsaar sai Kurbski reeturlikest plaanidest teada ja tahtis teda karistada, kuid too põgenes välismaale. Hiljem tunnistas tsaar Poola saadikuga vesteldes, et kavatses Kurbski tiitleid vähendada ja temalt maavaldusi ära võtta, kuid samas vandus, et tal polnud kavatsust teda tappa.

Kohe pärast põgenemist kirjutatud kirjas Kurbskile polnud Ivan IV nii avameelne. Kõige karmimalt heitis ta põgenenud bojaarile ette libasõprade laimu uskumist ja pagemist välismaale tsaari väikese vihapurske pärast. Tsaar Ivan salgas osaliselt tegelikku olukorda maha, kuid ta ise ei teadnud samuti kogu tõde oma endise sõbra põgenemise kohta. Kurbski lahkumise asjaolud pole tänaseni täielikult välja selgitatud.

Vahetas Vene tsaari Leedu suurvürsti vastu

Vürst Andrei Kurbski (1528-1583) paistis tsaar Ivan IV valitsusaja alguses silma paljude sõjaliste kangelastegudega. Kaasani all peetud tapluses tormas ta otsustava rünnaku ajal lahingusse vaenlasega, keda oli tema üksusest viis korda rohkem. Kurbski võitis ja pälvis tsaari lugupidamise oma arukuse ja julgusega.

Üsna varsti jõudis vapper väepealik tsaar Ivani lähimate isikute ringi. Esimene tüli või kokkupõrge Vene tsaariga leidis aset monarhi haiguse ajal. Ivan soovis enda järel troonile panna oma poja Dmitri. Kuid oli ilmselge, et kuna poeg on alles laps, siis hakkavad tegelikult valitsema teised. Tsaari lähedased inimesed, sealhulgas Andrei Kurbski, kes olid teadlikud tsaari julmusest, keeldusid

siiski kindlalt tema pojale truudust vandumast.

Liivi sõja haripunktis, alates 1562. aastast hakati riigis taga kiusama ja hukkama neid, keda kahtlustati riigireetmises. Kuigi Kurbski oli tsaarile lojaalne, kahtlustas ta, et selline saatus võib tabada tedagi ja hakkas oma elu pärast kartma, ehkki ta käitus tsaari sõjalistes ettevõtmistes vapralt ja juhtis valitsusarmeed võitudeni. Kuni 1564. aastani osales Kurbski isiklikult Liivimaa sõjakäikudes.

Poola kuningas ja Leedu suurvürst Zygmunt II August (Sigismund August) ja tema kaaskond tegid Kurbskile mitu korda ettepaneku asuda Leedu suurvürstiriigi teenistusse. Vürst Radziwill pidas Kurbskiga tihedat kirjavahetust, kutsudes teda üles moskoviitidele selga pöörama. Poola-Leedu luure oli hästi teadlik tsaar Ivani umbusaldusest oma bojaaride suhtes ja Moskva aristokraatide hukkamistest.

Kurbski otsustas aga Venemaa impeeriumist lahkuda alles 1564. aastal, kui sai usaldusväärsetelt inimestelt teate, et ta on Moskva õukonnas ebasoosinguks langenud, et tema saatus on otsustatud ja peagi võivad tsaari käsilased ta vahistada.

Võitlus endise kodumaa vastu

Samal aastal andis Leedu vürst Kurbskile esmalt ajutiseks kasutamiseks ja seejärel täielikku valdusse suured maa-alad Leedus ja Volöönias, mis lubati jätta ka tema järglastele.

Vürst Kurbski, kes oli tuttav Venemaa kaitsesüsteemiga, osales seejärel sõjategevuses Vene riigi vastu. Näiteks aastal 1564 võttis ta koos

Leedu vägedega osa Polotski piiramisest ja seejärel ka Velikije Luki piirkonna hõivamisest. Kurbski tundis Polotski ümbrust väga hästi, sest just tema suunas 1563. aastal Moskva suurtükid Polotski lossi pihta.

Andrei Kurbski ei osalenud mitte ainult leedulaste pealetungis, vaid andis ka mõistlikke nõuandeid, mis aitas suurel määral kaasa Sigismund Augusti võidule. Riia diplomaadi päevikus on kirjas, et just Kurbski suutis jagu saada Vene kaitsest, laastada nende vojevoodkondi ja võtta endaga kaasa palju vange. Kaasaegsed märkisid, et väidetavalt veenis vürst Andrei Kurbski kuningat teda lahingu ajal truuduse märgiks isegi vankri külge aheldama, et ta saaks Poola-Leedu sõjaväele näidata parimat teed Moskvasse. Arvatakse, et ta olevat Sigismundilt koguni palunud, et tal lubataks koos kolmekümnetuhandelise Leedu sõjaväega Moskvat rünnata. Vürst soovis kirglikult oma solvajale, tsaar Ivani-le kätte maksta.

Poola ajaloolane Szymon Okolski kirjutas, et Moskva vürst Kurbski, kes sai Leedus nimeks vürst Jaroslavski, oli suurepärase mitte ainult päritolu, vaid ka ametikoha ja vaprusel poolest. Sel väepealikul oli arvestatav mõistus ja ta võitis palju lahinguid. Lisaks oli ka tema saatus üsna õnnelik: pagulase võitis võõral maal vastu Poola kuningas isiklikult ja tegi talle palju kingitusi.

Suurt huvi pakub Kurbski kirjavahetus tsaar Ivaniga. Viimane kaebas reeturitest bojaaride üle, püüdes Kurbskit veenda Moskvasse naasma. Kuid vürst jäi endale kindlaks. Ta kirjutas tsaarile, et isevalitseja poliitika on liialt vägivaldne ja mõrvarlik.

Rakvere linna päevadel tasub kindlasti võtta aega ja jalutada Pikal tänaval, kus leiab uudistamist, meisterdamist, kehakinnitust. Foto: Martin Piir

Rakvere linn tähistab oma 720. sünnipäeva rikkaliku programmiga

Juuni teisel nädalal toimuvad Rakvere linna päevad pakuvad viie päeva jooksul kontserte, ajaloolisi ringkäike ja loenguid, spordisündmusi, tegevusi lastele, kodukohvikuid ning palju muud põnevat.

Katrin Uuspõld

Rakvere linna päevad on alati linna sünnipäeva paiku, tänavu möödub 12. juunil 720 aastat päevast, mil Rakvere sai Lübecki linnaõigused. „Linnaõiguste saamise juubel lisab sel aastal muidugi pidulikkust ning on rõõm, et saame 12. juuni õhtul piiranguteta kogunedes kutsuda linnarahva Vallimäele kontserdile, et koos seda pidulikku päeva tähistada,“ märkis Rakvere linnaepea Triin Varek. Sünnipäevakontserdil 12. juuni õhtul astuvad seekord üles Tanja & Band ja Tanel Padar.

Rakvere kultuurikeskuse projektijuht Katrin Põllu soovitas kindlasti aega varuda ajaloolise Pika tänava külastamiseks laupäeval, 11. juunil. „Sel tänaval tegutsevad paljud toredad koolid, loomingulised inimesed, kes sel päeval avavad oma ateljeede ukseid, sisehoovid, käsitööletid, galeriid, sätiavad üheks päevaks üles kohviku,“ rääkis Katrin Põllu ja lisas, et kell 10-17 on Pikk tänav autovaba ning seal on hea rahulik patseerida.

Linn on andnud heategevuslikele organisatsioonidel sel päeval loa end ka Pikal tänaval tutvustada, tulemas on vähiravifond Kingitud Elu, Eesti Punane Rist.

„Esmakordselt on tulemas Pika tänava teatetants, mida veab Tarvanpää eest. Laupäeval sel päeval hakatakse tantsima Tallinna tänava poolsest ot-sast ja Tõusu tänava poolt ning ühinetakse Parkali tänaval, kust tantsitakse Keskväljakule kokku. Sellele järgneb Põhja-Eesti rahvatantsude ühistantsimine publikuga,“ rääkis Põllu ja viitas, et teatetantsule on registreerimine veel avatud.

Traditsiooniline Kreisilaat peetakse Kastani puisteel kahel päeval, 11.-12. juuni ja seal kaubeldakse käsitöö, talutoodangu, taimede, aiasaaduste, tarbe- ja tööstuskaupadega.

„Laat on Kastani tänavale end nii armsasti sisse seadnud, et seal on ruumi, õhku, varjulisust. Kindlasti kohtab seal vanu häid tuttavaid kauplajaid eelmistest laatadest,“ rääkis Katrin Põllu.

Erilise sündmusena linnapäevade kavast tõi Põllu välja Vallimäel lõpuks etenduva teatritüki „Ivo Schenkenberg ja Hannibali rahvas“ ning öökino Keskväljakul. „Reede hilisõhtul varustatakse Keskväljak mõnusatel lamamistoolide ja pleedidega ning näha saab eesti filmi „Vee peal“,“ märkis Katrin Põllu ja kiitis Rakvere filmifestivali noori korraldajaid, kes öökino eest hoolt kannavad.

SA Virumaa Muuseumid vanemteadur Uno Trumm viib huvilised rännakule keskaegsesse Rakverre. Lisaks pakub SA Virumaa Muuseumid mitmeid teisi ajaloolisi rännakuid ja loenguid, näiteks SA Virumaa Muuseumid juht Viljar Vissel teeb linnapäevade ajal huviliste ekskursiooni Rehbinderi majas ja avab kaarte, mis plaanid muuseumiga on. Harrastusornitoloog Peep Veedla kutsub linnulaulu kuulama varahommikul ja hili-õhtul.

Spordisõpradele on taas toimumas Rakvere Rammumees, trepijooks, rattaoriinteerumine, tenniseturniir „Igamehe paarismäng“ ja noorte ekstreemspordi töötuba.

Linna mudilased sammuvad traditsioonilisel põnnide paraadil läbi linna Vallimäe vabaõhukeskusesse, kus neid tore kontsert Moonaküla Muusikaakadeemia triolt ootamas on. Nädalavahetusel saab Rakvere kirikupargist muinasjutumaa, kus jätkub lastele tegevust terveks päevaks. „Kuna Rakvere on seotud Taani kuningaga, siis on igati omal kohal Taani muinasjutud. Oleme kutsunud esinema ka Rakvere muusikakooli muusikaliga „Lumi-valguke“,“ rääkis Katrin Põllu. Kirikupargis seatakse üles karussell, batuut, on õhupalle ja ka loomi.

Linnapäevade kontsertprogrammist leiab Rein Rannapi kontserdi, esineb rahvuskooper Estonia solist Angelika Mikk, Ungari noorte kitarristide trio Tritonus, kammerkoor Solare. Esinevad Mait, Jakko ja Mikko Maltis, ansambel Kõomes, Metsatõll, Tanel Padar ja Tanja. Lisaks toimub Virumaa Teataja muusikakonkurss „Suvesaund 2022“ kontsert ja auhinna-gala.

Linnapäevade lahutamatuks osaks on kodukohvikud – neid on tänavu registreerunud 22. „Seekord on muuhulgas üks katusekohvik, kuuleb loenguid ja väitlusi, õpetatakse nii putukamürki tegema kui joogat, rääkimata sellest, et kodukohvikutes on palju erinevaid maitseid,“ ütles Katrin Põllu.

Täpsem Rakvere linnapäevade kava on leitav Rakvere Kultuurikeskuse kodulehelt <https://rakverekultuurikeskus.ee/linnapaevad/>.

LIFE programmil täitub maikuus 30 tegutsemisaastat. Selle päeva tähistamiseks avavad 10 LIFE projekti üle Eesti oma ukse ja kutsuvad kõiki huvilisi külla, et näidata, mida nad meie looduse ja keskkonna heaks teinud on.

TÄHELEPANU! Oled oodatud osalema Avatud LIFE projektide päeval Ida- ja Lääne-Virumaal

Üritused on TASUTA! Külaliste vahel loositakse välja kingitusi.

- ★ **Flying Squirrel LIFE** - Tahaksid lendoravatest rohkem teada? Tule Alutagusele temaatilisele metsamatkale. Tutvustatakse kõikvõimalikke lendoravaga seotud teemasid, sh tema eluviisid, levik ja kaitse. Matkajuhid on Keskkonnaameti eksperdid Tõnu Laasi, Uudo Timm ja Liisa Rennel. Osalejatele pakutakse matka eel ja järel kosutavat kehakinnitust.

Tallinnast (Vene Kultuurikeskuse (Mere pst, 5) eest kell 6:50), Jõhvist (Jäervi bussijaamast kell 9:00) ja Rakverest (Aqva Spa parklast kell 8:15) väljuvad TASUTA 10-kohalised bussid sihtkohta. Vajalik eelnev registreerimine!

- ★ **LIFE IP ForEst&FarmLand** - Tule Mädaapea tammiku maastikukaitseala tutvuma nii mudakonnale kui ka teistele kahepaiksetele rajatud väikeveekogudega. Zooloog Riinu Rannapi juhendamisel saab kahvata ning leidude üle arutleda. Avatud on Mädaapea mõis, kus huvilistele teeb ekskursiooni mõisaproua Marika Vartla. Külalistele on kaetud kohvilaud.

19- kohaline buss väljub Tallinnast kell 09.40 (Mere pst, 5 ehk Vene Kultuurikeskuse eest) ja Rakverest kell 13.00 (Aqva Spa parklast). Bussid on TASUTA, vajalik eelnev registreerimine!

- ★ **LIFE Revives** - Oled oodatud RMK Põlula kalakasvandusse tutvuma noorkarpide kogumisega karantiinihoones ja kasvatamisega laboris! Tuurid toimuvad 27. ja 28. mail 5-8-liikmelistele gruppidele kl 10.00, 12.00, 14.00 ja 16.00. Milline erakordne võimalus heita pilk varjatud veemaailma!

Vajalik eelnev registreerimine!

Lisainfo ja registreerimine: life.envir.ee

